

Н. Б. Отрешко

Прогрес соціальний

ПРОГРЕС СОЦІАЛЬНИЙ — соціальні процеси, що сприяють покращенню якості життя всіх членів суспільства. П. с. спрямований на зменшення соціальної нерівності, сприяння згуртованості та уникнення багатьох конфліктів, просування індивідуальних свобод і прав, а також забезпечення доступу до основних послуг і можливостей. Ключовими показниками П. с. є зменшення бідності, покращення рівня освіти і грамотності, збільшення тривалості життя, доступ до послуг охорони здоров'я, гендерна рівність, зменшення дискримінації та соціальної ізоляції, збереження довкілля, технологічний прогрес і політична стабільність. Хоча поняття «П. с.», «соціальні зміни», «соціальні трансформації», «соціальний розвиток» взаємопов'язані, вони мають різні нюанси. Соціальні зміни стосуються будь-яких змін у соціальних структурах або поведінці, це більш нейтральне поняття, його частіше використовують соціологи. Соціальна трансформація — глибокі та фундаментальні зміни у соціальних системах, соціальний розвиток — цілеспрямовані зусилля, спрямовані на покращення соціальних умов і підвищення добробуту. Певною мірою П. с. є наслідком соціального розвитку. У 19 і 20 ст. з'явилися теорії П. с., що віддзеркалювали мінливий соціальний, політичний та інтелектуальний контексти того часу. *Промислова революція*, що супроводжувалася значними суспільними змінами, сформувала багато теорій П. с. Деякі теоретики вважали, що *індустріалізація та технологічний прогрес* призведуть до економічного зростання, покращення умов життя і соціального покращення. Вони наголошували на ролі науки, техніки й економічного розвитку як рушіїв прогресу. Еволюційні теорії філософів і соціологів Г. Спенсера (Велика Британія) і О. Конта (Франція) виходили з концепцій біологічної еволюції та стверджували, що суспільства проходять передбачувані стадії розвитку, переходячи від простих до складніших форм. Еволюціонізм наголошував на поступовому вдосконаленні суспільств із часом. Теорія модернізації виникла у середині 20 ст. У той час вважали, що суспільства прогресують, засвоюючи західні цінності, інститути і практику. З погляду цієї теорії, ключовими рушійними силами П. с. є індустріалізація, урбанізація, поширення демократії й капіталізму. Структурний функціоналізм американського соціолога Т. Парсонса наголошував на взаємозалежності та функціональній інтеграції різних соціальних інститутів. Він стверджував, що суспільства прогресують, коли досягають стабільності, соціальної єдності та ефективного функціонування своїх складових частин, а показниками прогресу вважав соціальний

порядок і рівновагу. У цей же час з'явилися неомарксизм, феміністичні та постколоніальні теорії, що пов'язують П. с. зі звільненням маргіналізованих груп, демонтажем репресивних систем, встановленням соціальної справедливості. Критики П. с. кидали виклик поняттю «лінійний прогрес» і доводили, що невдачі, кризи або несподівані події можуть перервати чи повернути його у зворотній бік. Традиційні уявлення П. с. критикували за євроцентристське упередження, оскільки орієнтиром прогресу вважали західні суспільства, ігноруючи різноманітні культурні, історичні, соціальні контексти інших унікальних культур. П. с. необхідно вимірювати не лише економічним зростанням чи технологічним прогресом, але й вирішенням проблем соціальної несправедливості, дискримінації. Ігнорування цих аспектів може увічнити маргіналізацію та завадити справжньому П. с. Класичні теорії П. с. критикували також за нехтування екологічними наслідками розвитку, що може призвести до довгострокової шкоди та завадити добробуту майбутніх поколінь. Модерні теорії П. с. розробляли у відповідь на виклики сучасного світу. Підхід, запропонований індійським економістом А. Сеном і американським філософом М. Нуссбаум, зосереджений на збільшенні індивідуальних можливостей і свобод як основних аспектів П. с. Теорії построзвитку ставлять під сумнів те, що його вимірюють винятково економічним зростанням, і надають пріоритет самовизначенню, культурному різноманіттю, виступають за переосмислення П. с., виходячи за межі західноцентричних уявлень.

Рекомендована література

1. R. Nisbet. History of the Idea of Progress. New York, 1980;
2. Engineering and Philosophy Reimagining Technology and Social Progress. [Springer], 2021.

Бібліографічний опис:

Прогрес соціальний / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-881672>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).